

Mr. Ibrahim Kajtazović
Miral PVC d.o.o. Velika Kladuša, BiH
e-mail: kajtezovicibrahim@gmail.com

UDC:05:33(336.7)
Stručni članak

Dr. Esad Čović
Internacionalni univerzitet Brčko, BiH
e-mail: covicesad@gmail.com

KREDITNI POTENCIJAL I KREDITNA POLITIKA KAO RESURSI KOMERCIJALNE BANKE SA ASPEKTA PLASMANA

SAŽETAK: Kreditni potencijal banke jedan je od nabitnijih faktora finansijskog potencijala banke i predstavlja najveći mogući iznos koji banka plasira svojim komitentima putem kredita. U zavisnosti od veličine banke, odnosno njenog kreditnog potencijala (finansijskog) potencijala, određuje se i geografsko područje njenih plasmana. Tako velike banke imaju veliko geografsko područje, a male banke imaju malo geografsko područje plasmana svojih resursa. Kreditna politika proizilazi iz ciljeva poslovne politike. Kreditna politika obično se definiše kao skup principa kojima se rukovode menadžerske strukture banke pri odlučivanju o plasmanu kreditnog potencijala, a cilj ove politike jeste da se ostvari programirana stopa dobiti uz prihvatljiv nivo rizika. Nakon toga svaka banka dekomponira ovaj (sintetički) cilj po filijalama, sektorima privrede i stanovništva, te sa stanovišta roka, gdje se kreditna politika dalje dijeli na kratkoročne i dugoročne plasmane (po sektorima i filijalama).

KLJUČNE RIJEČI: Kratkoročni krediti sektoru privrede i stanovništva, Eskontni kredit, Over draft krediti, Metod kreditnih računa, Kreditne linije, Revolving kreditne linije, Revolving krediti, Kreditna analiza plasmana privredi i stanovništvu, Određivanje cijene plasmana

1. Uvodna razmatranja

Kreditna politika ključni je element poslovne politike banke. Poslovna politika banke definira se na različite načine. U suštini ona se definira kao sredstvo za ostvarenje postavljenih ciljeva u domenu maksimiziranja bankarske funkcije, posmatrane preko programirane stope dobiti i adekvatne stope kapitaliziranosti. [1] Kreditna politika najvažniji je segment poslovne politike. Iako kreditnu politiku različito definiraju, teoretičari bankarstva saglasni su da ona predstavlja skup principa kojima se rukovode upravljačko-menadžerske strukture banke pri odlučivanju o plasmanima kreditnog potencijala. Uslov za donošenje racionalnih odluka o plasmanima je dobro definisana kreditna politika. Ona podrazumjeva da njeni krediti odgovaraju određenim standardima. Na osnovu definisane kreditne politike ustanovljava se kreditni portfelj banke. On treba da odražava ciljeve politike. S obzirom na to da na kreditnu politiku utječu različiti (interni i eksterni) faktori, a da se oni mjenjaju, razumljivo je da su pod njihovim utjecajem mijenja i kreditna politika.

Kreditni potencijal banke bilo bi ispravnije nazvati „raspoloživi“ ili „slobodni“ potencijal budući da osim kreditnih, postoje i plasmani u vrijednosne papire. Uz depozitni potencijal, druga važna komponenta finansijskog potencijala je kreditni potencijal. On označava maksimalno mogući iznos novčanih sredstava koje banka u formi kredita ili na

drugi (prihodni) način može da plasira svojim komitentima, a da pri tome zadrži svoju likvidonosnu poziciju dobrom. Relacija kreditnog potencijala i kreditnih plasmana može odražavati tri osnovne pozicije banke: ravnotežnu, superlikvidnu i nelikvidnu poziciju.

Ravnotežna pozicija banke postoji onda kada su jednake programirane i stvarne rezerve i kreditni potencijal i kreditni plasmani. Podrazumjeva se da banka tada ostvaruje maksimalnu rentabilnost uz istovremeno ostvarenje svoje likvidnosti i solventnosti. Istina, budući da su ove jednakosti teško ostvarive na duži period, s pravom se tretiraju kao idelana pozicija banke. Banka ostvaruje superlikvidnu poziciju onda kada su joj stvarne rezerve veće od programiranih, a kreditni potencijal veći od kreditnih plasmana. Banka ima nelikvidnu poziciju onda kada su joj manje stvarne od programiranih rezervi likvidnosti i kada su joj veći kreditni plasmani od kreditnog potencijala. Ovakva pozicija za posljedicu ima rentabilnost iznad optimalnog nivoa, ali je pri tome ugrožena likvidonosna pozicija banke.

2. Kratkoročni krediti sektoru privrede

Kratkoročni krediti definiraju se kao oni roka dospijeca do godinu dana. Prihodi ostvareni putem plasmana kratkoročnih kredita često se nazivaju i operativnim приходima. Kraćeg su roka dospelosti, pa su stoga i manje rizični od dugoročnih kredita, koji su više rizični, jer su više neizvjesne okolnosti na duži rok. Ove kredite korisnici uzimaju da bi optimizirali svoje tekuće poslovanje, odnosno predviđenu stopu dobiti, te da bi uskladili svoje gotovinske tokove. Ovo kratkoročno kreditiranje se mjenjalo i imalo različite forme. Naime, u Velikoj Britaniji pretežan oblik kratkoročnog kreditiranja su Over draft (sistem prekoračenja tekućeg računa), u SAD i kontinentalnoj Evropi sistem kreditnih računa i kreditnih linija. [2]

Eskontni krediti kao oblik kratkoročnog kreditiranja više su zastupljeni kod nerazvijenih zemalja i onih zemalja koje imaju slabo razvijeno finansijsko tržište. Kao kod kratkoročnog kreditiranja postoje različite vrste i namjene, racionalno upravljanje ovim resursom postaje od ključne važnosti za performansno poslovanje. Teorijski, podjela kratkoročnih kredita može se vršiti sa različitih stanovišta, po različitim vrstama i namjenama. Najvažnija njihova podjela je na slijedeće: eskontni krediti, over draft krediti metod kreditnih računa, kreditne linije, revolving kreditne linije i revolving krediti.

3. Eskontni krediti banke

Ovu vrstu kredita neki autori svrstavaju u kratkoročne kredite zbog roka dospelosti, a drugi u kategoriju ostalih kredita. Većina autora ipak ih svrstava u kratkoročne i to stoga što se njima finansiraju obrtne namjene. Naime, prodavač za prodatu robu umjesto novca dobija

robnu mjenicu, koju može eskontirati kod svoje poslovne banke ili indosiranjem platiti obaveze svom dobavljaču. Primljenu mjenicu komercijalna (poslovna) banka obično eskontira kod centralne banke. I jedna (komercijalna) i druga (centralna) banka od mjeničnog iznosa odbijaju iznos kamate, a ostatak doznaju na račun. Kod eskontnog posla inicijator u početnoj fazi je preduzeće, u drugoj komercijalna banka, a u trećoj centralna banka. Iznosi eskontnih kredita zavise od raspoloživog kreditnog potencijala komercijalnih banaka i od karaktera monetarno-kreditne politike, odnosno spremnosti centralne banke da reeskontira određene iznose i pod uslovima koji su prihvatljivi za preduzeća.

4. Over draft krediti

Ovim kreditima omogućava se kreditiranje privrede na način da preduzeća koriste prekoračenje tekućeg računa koje imaju kod komercijalne banke. Ovaj oblik kratkoročnog kreditiranja najviše je zastupljen u Velikoj Britaniji. U manjoj mjeri over draft kredit primjenjuje se i kod drugih zemalja tržišne ekonomije. Suština mu je u tome da banka dozvoljava korištenje prekoračenja korištenja iznosa sredstava iznad stanja njegovog računa. Sva (bonitetna) preduzeća mogu automatski povlačiti iznose sredstava sa tekućeg računa koji može, dakle imati i negativan saldo računa do određenog (dogovorenog, ugovorenog) iznosa.

Over draft sistem predstavlja fleksibilnu varijantu kreditiranja, budući se prilivi i odlivi sredstava odvijaju kontinuirano u okviru potpisanog ugovora (za veće iznose) ili usmeno za (manje iznose). Kod ovog aranžmana najvažnija su dva uslova: maksimalan obim korištenja i kamatna stopa. [3] Ovaj sistem koristi se sve dok preduzeća – korisnik ispunjava dogovorene (ugovorene) uslove.

U slučaju da korisnik ove vrste kredita prekorači ugovoreni (dogovoreni) iznos prekoračenja, banka nakon što sagleda razloge prekoračenja, smanjuje, zadržava ili eliminira ovaj kreditni aranžman. Eliminira ga onda kada je korisnik upao u turbulentne okolnosti i kada banka nije sigurna da će on brzo postati bonitetan. Over draft krediti su pod povoljnijim kamatnim stopama, jer imaju manje operativne troškove i jer se obično radi o bonitetnim preduzećima koje banka ima interes da zadrži. Aranžman ima fleksibilnije rokove dospijanja, tako da uredni korisnici njima mogu da finansiraju i svoje srednjoročne potrebe. Over draft za korisnika je posebno povoljan, jer njime može da uskladi svoj keš flou, odnosno gotovinske tokove. Ovaj aranžman koristan je i za banku, jer ona njime veže najbolje komitente, što joj daje sigurnost, ali i manje operativne troškove.

5. Metod kreditnih računa

Metod kreditnih računa kao oblik kreditiranja koristi se u SAD i u kontinentalnoj Evropi [4], zastupljen je kod preduzeća srednjeg ili slabijeg boniteta, jer bonitetniji zajmotražiocima kratkoročne potrebe finansiraju iz povoljnijih izvora, odnosno revolving kredita i kreditnih linija. Metod kao oblik kreditiranja krući je u odnosu na over draft, formaliziran je jer se kreditiranje reguliše ugovorom između banke i korisnika. Korištenje sredstava putem kreditnih računa prethodi utvrđivanje kreditne sposobnosti. Krediti po ovim računima često se odobravaju uz klauzulu „po zahtjevu“. Ona podrazumjeva da banka može tražiti naplatu kredita i prije roka dospijeca. Ovaj oblik kreditiranja manje je prihvatljiv od over drafta. Kamatna stopa po ovim kreditima je viša od one po osnovu over drafta. Razlog za ovo su viši operativni troškovi oko obrade zahtjeva, ugovaranja, praćenja korisnika u domenu poslovanja i naplate itd. Uz to, korisnici su slabijeg boniteta, pa banka često od korisnika zahtjeva da položi kompenzatorski depozit na ime osiguranja kredita.

Ugovorom o kreditu regulišu se iznos, kamata, rok vraćanja i osiguranje. Iznos kredita zavisi od kreditnog potencijala banke, otplatnih mogućnosti zajmotražioca, roka vraćanja, spremnosti korisnika da se veći iznos kredita osigura i sl. U slučaju da se radi o dosadašnjem klijentu, kreditni referent analizira njegov zahtjev, a po potrebi traži od zajmotražioca dodatne finansijske informacije i ako ustanovi da je zahtjev opravdan, on daje prijedlog rukovodiocu filijale da se zahtjev odobri. Rukovodilac filijale kredit odobrava u okviru iznosa za koji je ovlašten.

6. Kreditne linije, revolving kreditne linije i revolving krediti

Kreditne linije su također oblik kratkoročnog kreditiranja. Iako spadaju u grupu kratkoročnih kredita, rok njihovog povrata može biti do dvije ili tri godine, stoga oni često poprimaju karakter srednjoročnih kredita. Kreditne linije su formalizirani oblik kreditiranja, budući da se ugovaranje vrši između banke i zajmotražioca. Prije potpisivanja ugovora banka i zajmotražilac utvrđuju iznos sredstava, rok povrata, kamatnu stopu i druge uslove. Velike kompanije u zemljama tržišne ekonomije pojavljuju se kao korisnici kreditnih linija. Najvažnija obilježja ovih kredita sa stanovišta korisnika su u tome da korisnik povlači iznos sredstava u okviru odobrenog iznosa kada to njemu najviše odgovara. Budući da su odobrene na određeni rok, kreditne linije su povoljniji oblik od over drafta po ovom osnovu. Korisnici i kreditnih linija i over drafta su preduzeća višeg kreditnog nivoa, odnosno boniteta, što ova dva oblika čini sličnim. Uz to, oba oblika kreditiranja vrše se po nižim kamatnim stopama u odnosu na kreditne račune.

Banka odobrava kreditne linije kompanijama dobrog kreditnog rejtinga. Uz to, ove kompanije povlače velike iznose sredstava, a njihov povrat obično ne dolazi u pitanje. Prednosti kreditnih linija za velike kompanije su mogućnosti povlačenja ovih sredstava onda kada kompaniji to treba.

Revolving kreditne linije također su oblik kreditiranja privrede. Slične su kreditnim linijama. Pored iznosa, kod njih su utvrđeni cijena, način povlačenja i rokovi vraćanja. Kod njih postoji automatizam u povlačenju i vraćanju sredstava. Obično se odobravaju na rok od jedne do tri godine. Mogućnost njihovog obnavljanja postoji za one korisnike koji uredno ispunjavaju ugovorom precizirane obaveze.

Revolving krediti oblik su kratkoročnog kreditiranja. Odobravaju se na period od tri do šest mjeseci. Ako klijent tokom korištenja ispunjava ugovorene uslove, ovi krediti se mogu koristiti i obnavljati kao srednjoročni. Utvrđivanje roka kod njih služi za ponovno usklađivanje visine kamatne stope. Sa stanovišta korisnika, prednost im je u tome da ih on može povlačiti po potrebi, dakle jednom ili višekratno, što se konkretizira u ugovoru. Način otplate reguliše se ugovorom. Pri tome, ona može biti jednokratna ili anuitetska. Rok korištenja, odnosno povrata je duži, pa se stoga ugovorom utvrđuje reusklađivanje visine kamatne stope. Ova stopa sastoji se od bazne stope (LIBOR, EURIBOR) i kamatne marže. Kamatna marža je fiksni dio, a promjenjiva je bazna stopa. Bazna stopa se mijenja u zavisnosti od promjena kamatnih stopa na finansijskim tržištima.

7. Ostali oblici kratkoročnog kreditiranja

U ostale oblike kratkoročnog kreditiranja ubrajaju se faktoring, superkratkoročni i mostni krediti. U ostale vrste ubrajaju se hipotekarni krediti, lombardni krediti, rambursni krediti, krediti po tekućem računu i krediti po osnovu akceptata i garancija.

Faktoring kao kratkoročni oblik kreditiranja podrazumjeva širi angažman banke sa komitentom, pored onog koji se odnosi na njegovo kreditiranje. Pri tome, predmet faktoringa obično je pružanje usluga komitentu koje se kreću od kreditne analize, računovodstvenih poslova, naplata potraživnja i dr. Ove poslove obavljaju veće (velike) banke, koje raspolažu kadrovskim, organizacijskim i informatičkim kapacitetima. Razlog zašto se korisnik odlučuje za ovaj angažman sa bankom je njegova procjena da mu je on isplativiji nego da ove poslove obavlja sam. Razlozi banke za ovaj aranžman su potencijalno veći prihodi i smanjenje fiksnih troškova.

Superkratkoročne kredite odobravaju banke u zemljama visoko razvijenih finansijskih tržišta na rok i do jednog dana. Kamatna stopa im je niska, jer im je kratak rok. On je obično

na rok od jednog dana. S obzirom da je vrlo kratak, a stepen rizika nizak, kamatna stopa je niža od prosječne tržišne kamatne stope. Ovim se plasiraju viškovi likvidnih sredstava koje banke imaju na dnevnoj bazi.

Naredna vrsta ostalih kratkoročnih kredita su mostni krediti. Banke ih odobravaju svojim komitentima onda kada ih podržavaju kod emisije njihovih vrijednosnih papira. Komitenti ovom emisijom obezbjeđuju povećanje trajnih obrtnih sredstava ili finansiranje drugih namjena. S obzirom da banka ovim kreditima pomaže emisiju vrijednosnih papira, oni su i nazvani mostni. Komercijalne banke odobravaju i druge vrste kredita, koji su dosta različiti uz određena, realna obezbjeđenja (koleteral) s obzirom na potrebu da se banka zaštiti od rizika nemogućnosti korisnika da ih vrati. Ove vrste kredita prilično su heterogene. Određeni autori u ove kredite svrstavaju čak i eskontne kredite, te hipotekarne kredite, rambursne kredite, kredite po tekućem računu, kredite po osnovu akcepta, avala i garancija. [5] Hipotekarni krediti imaju karakter dugoročnih kredita. Banke ih odobravaju zajmotražiocima na osnovu koleterala u fiksnoj imovini i uz zalogu pokretnih stvari, pod uslovom da ponuđeni zalog ima visoku vrijednost, kao što su na primjer brodovi, avioni i slični sadržaji. Ova imovina i dalje je na korištenju kod korisnika, ali je data kao obezbjeđenje potraživanja po datom kreditu. Ono što je važno za banku kredita jeste činjenica da založeni sadržaj korisnik ne može otuđiti bez odobrenja banke. Naredni oblik kratkoročnog kreditiranja su lombardni krediti. Za obezbjeđenje po ovim kreditima koriste se pokretne stvari veće vrijednosti (stokovi roba, vrijednosni papiri, plemeniti metali i sl.). Iznos kredita odobrava se između 60% i 70% vrijednosti založene stvari. Ako korisnik ne izmiruje svoje obaveze, banka se može naplatiti prodajom založenih stvari putem tzv. javne prodaje.

Naredna vrsta kredita su krediti po tekućem računu. Odobravaju se klijentima po osnovu transakcionih i drugih sredstava na žiro i tekućim računima kod banke. U ovom slučaju banka je depozitar, sredstva komitenata na transakcijskim računima koristi za kratkoročno kreditiranje. Na žiro-račinima nalaze se stransakciona sredstva za određena plaćanja. Ovaj račun je pozitivan, dok tekući račun može biti i negativan. Imaoci tekućih računa mogu ući u minusno stanje, tako da se ovdje u biti radi o kratkoročnom kreditiranju klijenata. Banke sektoru privrede, pored kratkoročnih, odobravaju i dugoročne kredite. Ovi krediti odobravaju se za različite vrste osnovnih sredstava, za trajna obrtna sredstva i za strukturne promjene. Njihovim korištenjem poduzeća nastoje da optimiziraju svoj razvoj, odnosno realizaciju investicionih planova, da izvrše strukturne promjene i povećaju trajna obrtna sredstva, te da tekuće poslovanje učine racionalnijim.

8. Krediti stanovništvu

Ovi krediti predstavljaju po veličini drugu grupu bankarskih plasmana. Odobravaju se za različite poslovne namjene, za finansiranje osnovnih životnih potreba pojedinaca ili ličnih potreba. Na njihovo povećanje tokom vremena utijekali su porast dohotka i štednje stanovništva i povećanje potrebe stanovništva. I ovi krediti posmatraju se iz tri ugla: korisnika, koji njihovim uzimanjem optimiziraju svoje novčane tokove, banke, koja njihovim odobravanjem nastoji da ostvari programiranu stopu dobiti, i države, koja očekuje da se njima pospješi ukupno privređivanje u zemlji. Krediti za stanovništvo su raznovrsni, a mogu se podijeliti u tri sintetičke grupe: potrošačke, stambene i poljoprivredne, pri tome, potrošački krediti su također raznovrsni. Iznos kredita limitiran je visinom otplatnih mogućnosti korisnika. Rok dospijeca im je jedna do dvije, odnosno tri godine. Kamatne stope po ovim kreditima su uglavnom fiksne (za one do godinu dana), dok one preko godinu dana mogu biti fiksne i promjenjive.

Stambeni krediti domaćinstvima služe za kupovinu ili izgradnju stambenih objekata. Rokovi dospijeca su im od 10 do 30 godina. Odobravaju se uz koleteral i uz promjenjivu kamatnu stopu. Kao koleteral služe kreditirane aktive (sadržaji) ili neki drugi oblik koleterala, što određuje banka kreditor.

Poljoprivredni krediti su najstariji, a njima se finansiraju tekuće potrebe poljoprivrednika, srednjoročne potrebe i investicione potrebe (ulaganja). Često kamate po ovim kreditima subvencionira država zbog značaja poljoprivrednih proizvoda za zemlju u cjelini i rizika privređivanja koji je uslovljen klimatskim i drugim faktorima na koje proizvođači nemaju utjecaja.

9. Kreditna analiza plasmana privredi

Poznato je da se kreditna analiza preduzeća (zajmotaržilaca) vrši preko bilansnih pokazatelja (bilansa stanja, bilansa uspjeha, promjena na kapitalu, gotovinskih tokova). Kreditnu analizu vrše sve komercijalne banke prije nego što plasiraju sredstva. Analiza bilansa stanja treba da utvrdi strukturu i vrijednost aktive, obaveza i kapitala. Ovdje je važno da se pravilno utvrdi vrijednost svih komponenti tekuće aktive (posebno zaliha i potraživanja od kupaca). Sagledavanje vrijednosti fiksne aktive (zemljišta, zgrada, opreme, postrojenja i sl.), treba da bude preko njihovih nabavnih vrijednosti, amortizacije i sadašnje vrijednosti, te ispravnosti i funkcionalnosti. Osim materijalne (fiksne) aktive, potrebno je utvrditi i nematerijalnu aktivu (patente, trgovačko ime, gudvil). Kapital konkretnog zajmotražioca sagledava se preko stoka običnih akcija, zadržane dobiti i rezervi, gdje zadržana dobit i

rezerve odražavaju opreznost zajmotražioca. Tako, veća zadržana dobit i rezerve pokazuju da zajmotražilac vodi opreznu poslovnu politiku i da mu se može odobriti kredit. Druga bilansna kategorija je Bilans uspjeha. On sadrži sistematizovani pregled prihoda i rashoda za određeni period. U zavisnosti od toga da li se radi o kratkoročnim ili o dugoročnim kreditima, vršiće se projektovanje tokova priliva i odliva sredstava. Praksa je pokazala da se kod kratkoročnih kredita novčani tok utvrđuje za period od godinu dana, dok se kod dugoročnih kredita projektuju novčani tokovi za period otplate kredita. Lakše je utvrditi novčani tok za kratkoročni (godišnji) period.

10. Analiza plasmana stanovništvu

Kreditna analiza stanovništva može se također vršiti sa različitih stanovišta. Kreditna analiza stanovništva sa imovinskog i stanovišta zaposlenosti u fokusu je pažnje, jer su ovo i najvažniji faktori (ne)odobravanja kredita. Banka kod zaposlenosti zajmotražioca utvrđuje da li je i koliko dugo on zaposlen u određenoj firmi, na kojem radnom mjestu, da li je zaposlen na određeni ili na neodređeni rok itd. Imovinski aspekt zajmotražioca obično se razmatra preko iznosa njegovih mjesečnih (neopterećenih) primanja i imovine koju posjeduje, a koja nije opterećena hipotekom. Pored navedena dva faktora, pri analizi kreditnih referenci ovih zajmotražilaca, koristi se i priznato pravilo „5C“, odnosno preko karaktera zajmotražilaca, kapaciteta, kapitala, koleterala i kondicije.

Prvi element pravila „5C“ je, dakle, karakter zajmotražioca. Tu kreditni referent polazi od njegovog kreditnog dosijea, ako on postoji u banci. U slučaju da postoji kreditni dosije datog zajmotražioca, banka je u mogućnosti da utvrdi njegovu urednost. Prethodno uredan zajmotražilac u izmirivanju obaveza i njegova dosadašnja platežna sposobnost, kvalificiraju ga da dobije kredit. U slučaju da se radi o novom klijentu, kreditni referent izdvaja ona dokumenta koja su dostavljena u prilogu zahtjeva za kredit i provjerava njihovu vjerodostojnost. Kreditni referent mora da provjeri da li je zajmotražilac uredan kod komunalnih i drugih usluga, te kod dotadašnje otplate korištenih kredita.

Mogućnost otplate kredita, odnosno otplatni kapacitet je naredni element pravila „5C“. Utvrđuje se na osnovu dokumentacije koju je u prilogu zahtjeva za kredit podnio zajmotražilac, navodeći imovinu s kojom raspolaže, prihode i rashode i visinu neto dohotka. Ako su ti podaci vjerodostojni, kreditni referent može ocijeniti otplatnu mogućnost zajmotražioca. Uz to, referent mora znati da zaduženost klijenta po osnovu dugoročnih kredita ne smije da bude veća od 33% njegovog mjesečnog dohotka, a po osnovu potražakih kredita, toka dospjeća do godine dana, ona ne smije biti veća od 50% njegovog dohotka.

Zajmotražilac uz kreditni zahtjev navodi i dokumentira imovinu i obaveze, tako da kreditni referent utvrđuje njegov kapital, koji je važan jer on može biti upotrijebljen za izmirivanje kreditnih obaveza. Sve banke dugoročni kredit stanovništvu odobravaju uz koleteral. Pri tome koleteral (zaloga) može biti data u fiksnoj imovini, garanciji finansijske ustanove ili polise osiguranja. Stambeni krediti odobravaju se uz zalogu finansiranih sadržaja, gdje visina odobrenog kredita ne smije biti veća od 80% vrijednosti finansiranih sadržaja imovine. Potrošački krediti kod banke odobravaju se uz žirante ili osiguranje. Ako se kao zalog koristi pokretna realna imovina, onda je potrebno utvrditi njenu realnu tržišnu vrijednost.

Kreditni uslovi (kondicije) kao naredni elemenat pravila „5C“, također su važni pri analizi kreditne sposobnosti stanovnika. Ove kondicije svaka banka zasebno ustanovljava, tako da ne postoji univerzalno pravilo vezano za ovaj elemenat. Da bi banka ipak ujednačila postupke odobravanja kredita, ona standardizira sistem bodovanja podnosilaca kreditnog zahtjeva. Svaka od relevantnih karakteristika zajmotražioca, nosi određen broj bodova. Ovdje su u pitanju vlasništvo nad kućom, zaposlenost, neto dohodak i sl. Kod odobravanja kredita stanovništvu banka ne smije vršiti diskriminaciju zajmotražilaca po bilo kom osnovu. Ocijena zajmotražioca mora se zasnivati na objektivno mjerljivim elementima.

11. Određivanje cijena plasmana banke

Prvi korak u određivanju cijena kreditnih plasmana je da prihodi od kredita trebaju osigurati da se postigne ciljna (targetirana) stopa prinosa na odobreni kredit, odnosno riziko klasu određenog roka dospijeaća. Pojednostavljeno, ovo se može izraziti ovako: prihodi od kredita – rashodi od kredita/ akcijski kapital. Prihodi i rashodi kredita su sintetičke kategorije. Tako prihode od zajma čine kamate (aktivne) i provizije za različite usluge koje banka obavlja za komitente i druge klijente. Iznos kamate dobije se množenjem iznosa plasiranog kredita i kamatne stope za dati stepen rizika određenog roka dospijeaća. Provizije, kao druga komponenta prihoda, mogu biti na ukupnu kreditnu liniju, na neiskorišteni dio kreditne linije i svaku drugu proviziju koja se odnosi na odobravanje, monitoring, nadzor i naplatu kredita.

Rashodi od zajma također su sintetička kategorija. Čine ih kamate na depozite i kamate na nedepozitne izvore, kamate na ostale resurse prikupljene radi plasiranja kredita, kamate na emitirane vrijednosne papire, troškove osiguranja depozita, plate zaposlenih i materijalne troškove zaposlenih, naknade za održavanje opreme i postrojenja, troškove energenata, komunikacijski troškovi i drugi materijalni i ostali troškovi.

Alocirani kapital banke odražava vrstu kredita, odnosno riziko klasu kojoj konkretni kredit pripada sa određenim rokom dospijeaća. To podrazumjeva da će rizičniji krediti

obuhvatiti veće iznose i obrnuto. Iznosi se izračunavaju tako da se pomnoži visina (iznos) kredita i koeficijent koji odražava ciljni omjer kapitala i zajma, svojstvenog riziko klasi i roku dospijeća. Ovaj omjer veći je za kredite višeg stepena rizika i dospijeća, jer će oni „apsorbovati veće iznose alociranog kapitala“ (Zaklan, 239). Pod ostalim cjenovnim uslovima podrazumjevaju se provizija za ukupnu kreditnu liniju, ostale provizije i kompenzatorski depozit ako se on ugovara. S tim u vezi utjecaj fleksibilnosti uslova kredita na promjene njegove stope prinosa slijedeće aproksimacije poslovnih rekcija banke na identičnim pretpostavkama [6], odnosno banka uvodi proviziju na ukupnu kreditnu liniju, banka uvodi zbirnu proviziju na usluge komitenta u vezi sa zajmom i banka uvodi kompenzatorni depozit.

Danas se krediti u principu odobravaju po kamatnoj stopi koja sadrži baznu stopu (LIBOR ili EURIBOR) i kamatnu maržu, gdje je drugi dio fiksna, a prvi (bazni) je promjenjiv i zavisi od uslova na finansijskom tržištu. Dakle, promjenjiva je visina LIBOR-a, pa se stoga podrazumjeva da su u igri fleksibilne kamatne stope. Istina, banke manje iznose kredita i onih kraćih rokova odobravaju po fiksnoj stopi. Za banke vremenom postaje važna determinacija cjenovnih uslova poslovnog odnosa sa jednim klijentom. Za analizu i profitabilnosti banke sa komitentom potrebno je obuhvatiti sve poslovne odnose koje banka ima sa komitentom, odnosno sve vrste bankarskih usluga realizovanih sa datim komitentom.

12. Zaključna razmatranja

Budući da se iznos plasmana definira poslovnom, odnosno kreditnom politikom, banka mora da uskladi kreditni potencijal i kreditne plasmane, odnosno programirane rezerve i stvarne rezerve. Nakon toga banka dekomponira kreditni potencijal na najznačajnije vrste kredita sa prihodovnog aspekta. Kreditni plasmani dijele se na kratkoročne i dugoročne kreditne plasmane u vrijednosne papire. Iako su kratkoročni plasmani determinirani kratkoročnim kreditnim potencijalom, a dugoročni likvidnim investicionim potencijalom, tu ipak ne postoje krute granice.

Nakon određivanja odnosa na relaciji: kratkoročni–dugoročni krediti, slijedi dekomponiranje ovih plasmana po oblicima kratkoročnih, odnosno dugoročnih kredita. Budući da ni tu ne postoji čvrsta granica između njih, banka ovaj portfolio operativno prilagođava u zavisnosti od karaktera tražnje, intenziteta tražnje i stepena profitabilnosti plasmana putem različitih vrsta kratkoročnih, odnosno dugoročnih kredita. Kratkoročni, kao i dugoročni krediti, odobravaju se sektoru privrede i stanovništva. Dugoročni krediti osnovu za plasman imaju u štednim i oročenim depozitima, sredstvima dobijenim od emisije obveznica i dionica i različitim nedepozitnim izvorima. Kod ovih kredita važno je uskladiti rokove

njihovih plasmana sa rokovima izvora, posebno kod onih banaka (manjih) koje se teže zadužuju na finansijskim tržištima. Da bi banka racionalno upravljala sredstvima na strani plasmana, ona mora da vrši pravilno ocijenjivanje kreditne sposobnosti zajmotražilaca iz sektora privrede i stanovništva. Prve ocijenjuje na bazi bilansnih podataka i ključnih finansijskih indikatora, a druge na bazi neto dohotka i vrijednosti imovine s kojom raspolažu, pri tome, poštujući poznato pravilo „5C“ kod obe grupe zajmotražilaca. U kontekstu navedenog, kod stanovništva akcenat mora biti na karakteru (volji da se vrati uzeti kredit), otplatnim mogućnostima, koleteralu i kapitalu, te na performansnosti ukupnog poslovanja konkretnog zajmotražioca. Pri određivanju kamatnih stopa na pojedine plasmane i za određene korisnike, banka treba da ih svrstava u riziko grupe da bi pravilno vrednovala cijenu ovih plasmana.

LITERATURA

- [1] Rose, P. (2005). *Menadžment komercijalnih banaka*. Zagreb: Mate d.o.o. str. 517.
- [2] Muratović, H. (2013). *Poslovno bankarstvo*. Gradiška: Primus, str. 279.
- [3] Jović, S. (1990). *Bankarstvo*. Beograd: Naučna knjiga, str. 339.
- [4] Muratović, H. (2013). *Poslovno bankarstvo*. Gradiška: Primus, str. 331.
- [5] Kumalić, J.- (2007). *Poslovne finansije*. Bihać: Ekonomski fakultet Univerziteta u Bihaću, str. 234–244
- [6] Zaklan, D. (2000). *Bankarstvo u tržišnom makrosistemu*. Mostar: Ekonomski fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“, str. 240.

Ibrahim Kajtazović, M.Sc.
Esad Čović, Ph.D.

**LOAN POTENTIAL AND LOAN POLITICS AS COMMERCIAL BANK
RESOURCES FROM THE ASPECT OF PLACEMENT**

Summary

Bank loan potential is one of the most important factors of the financial potential of a bank and represents the highest possible amount that the bank can offer to its clients via loans. The size of the bank, that is, its loan (financial) potential, determines the geographic area of its placements. Therefore, large banks have a large geographic area, and small banks have a small geographic area for the placement of their resources. Loan politics is derived from the goals of business politics. Loan politics is usually defined as a set of principles that guide the management structure of a bank in determining the placement of a loan potential, and the goal of this politics is to achieve the programmed rate of gains with an acceptable level of risk. After that, each bank divides this (synthetic) goal on branches, economic and population sectors, and depending on the aspect of deadlines, where loan politics is further divided into short-term and long-term placements (based on sectors and branches).

Key words: short-term loans to the economic and population sectors, escrow loan, overdraft loan, loan account method, loan lines, revolving loan lines, revolving loans, credit analysis of economic and population placement